

CONSULTATIE OVER HET RASSISME

Kerken zijn meer deel van het probleem dan van de oplossing

DOOR CORS VAN DEN BRINK

De steun voor het Programma ter bestrijding van het rassisme (PCR) is groot. Behalve Zuid-Afrika en Namibië die de laatste jaren in het brandpunt van de aandacht stonden, zijn er echter steeds meer groepen en volken die slachtoffer worden van de 'kanker van het rassisme', zodat veel extra inspanningen nodig zullen zijn. Hoe de strijd tegen het rassisme door de kerken moet worden gevoerd, is echter minder duidelijk. De wereldconsultatie over dit onderwerp, die nieuwe lijnen moest uitzetten voor de jaren tachtig, bleef steunen in een opsomming van oorzaken voor het rassisme en het aandringen op aandacht voor slachtoffers en verzetsbewegingen.

Dat bleek vorige week in Noordwijkerhout. Een honderdtal vertegenwoordigers van rassiale minderheden en van kerken die zich met hen inlaten, was daar bijeen. In zeven werkgroepen werd dagenlang gesproken over onder andere Zuid-Afrika en Namibië, het rassisme in de kerken, de landrechten van minderheidsgroepen, de economische basis van rassisme en theologische overwegingen rond rassisme. De discussies in de werkgroepen werden afgewisseld met bijeenkomsten waarop vertegenwoordigers van rassiale minderheidsgroepen konden vertellen van hun problemen en hun strijd. De rapporten van de werkgroepen waarin zeer veel aanbevelingen worden gedaan, zullen in augustus besproken worden in het centraal comité van de Wereldraad van kerken, dat ook besluiten kan nemen over de rol die het PCR in de komende tien jaar moet spelen en over de verdeling van gelden uit het speciale fonds voor de rassisme-bestrijding.

Laat

De kerken zijn pas laat hun verantwoordelijkheid gaan beseffen voor het rassisme in de wereld. Maar de steeds langer wordende lijst gevallen voor de vrijheid van onderdrukten bewijst, dat de strijd voor de door God gegeven vrijheid doorgaat. De kerken zouden het voortouw moeten nemen, en niet slechts volgers van die strijd zijn, aldus het verslag. Als de kerken een rol van betekenis willen spelen, zullen ze in de eerste plaats moeten luisteren naar de slachtoffers, zoals dat op de consultatie is gebeurd. Voor veel aanwezigen bleek deze bijeenkomst een eerste directe confrontatie met slachtoffers van rassisme van over de hele wereld te zijn. Die confrontatie was niet altijd even geslaagd. De Nederlandse presentatie van Surinamers, Molukkers en illegale buitenlandse werknemers was een voorbeeld van hoe dat niet moet. In zeer korte verklaringen gaf een drietal vertegenwoordigers in sneltreinvaart een overzicht van de problemen, afgewisseld door beleefd applaus van de deelnemers, die die dag al zoveel over zich heen hadden horen komen en nauwelijks begrepen waar het nu precies om ging. Later in de week werd de reeks voortgezet met een tiental andere vertegenwoordigers van minderheidsgroepen die elk in acht

minuten hun leed konden uitstallen.

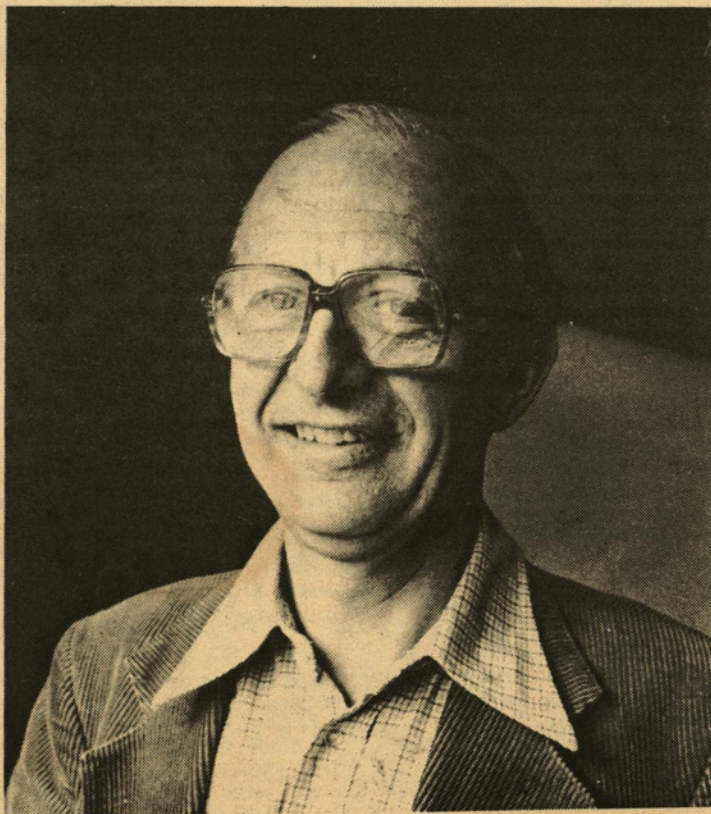
Toch werd uit die verhalen een aantal lijnen zichtbaar kenmerkend voor het rassisme in de jaren tachtig. Dat beeld werd ook opgeroepen door de Afro-amerikaan Randell Robinson die in Washington een informatie-centrum leidt over de verhouding tussen Amerika en Afrika. Rassisme wordt wel herkend en erkend als het ver weg plaatsvindt, maar niet als het in eigen land voorkomt, zegt Robinson.

Bij ons in Amerika leeft de indruk dat we het probleem hebben overwonnen, maar de rellen in Miami hebben de mensen weer op de feiten gedrukt. De getto's zijn onveranderd. Er kwamen hulpprogramma's maar het hield de zwarten in hun marginale positie.

Politiek

Volgens Robinson geldt hetzelfde op wereldschaal. Hij sprak uiterst denigrerend over de hulp aan derde-wereldlanden door het Westen en de Sowjet-Unie en stak de draak met de betrokkenheid bij de armen: het is allemaal politiek, aldus Robinson. Vluchtelingen uit Cuba en andere socialistische staten worden toegelaten, maar arme Mexicanen worden de grens over gezet. In de derde wereld worden regeringen neergezet die de westerse belangen veilig willen stellen. De democratie is slechts een woord, de economische wetten van de vrije markt maken de dienst uit en die werken in het voordeel van de rijken.

Zo schetste Robinson in brede trekken de verwevenheid van het rassisme in de VS en de derde wereld en de economische belangen van het rijke Westen om minderheden uit te buiten. Robinson probeerde zijn gehoor met enkele krachtige uitspraken. De kerken zijn tot nu toe niet een deel van de oplossing, maar van het probleem geweest, stelde hij. En ook de betrokkenheid van het Westen bij de staat Israël kleurde hij racistisch met de veronderstelling dat als de oriëntaalse joden in Israël de meerderheid zouden vormen, die betrokkenheid wel minder sterk zou zijn. In de werkgroep die zich met de kerkstructuren bezighield, werd bevestigd dat de kerken eerst maar eens moeten beginnen via onderwijs en vorming de mensen duidelijk te maken, hoe het rassisme om zich heen grijpt. Maar ook de kerken zelf maken zich schuldig aan rassisme, bijvoorbeeld als de theologie wordt gedomineerd door blanke, westerse theologen en het geloven van de onderdrukten nauwelijks doorklinkt. Welke grote veranderingen kerk en theologie te wachten staan als de stemmen van verdrukten werkelijk gaan doorklinken, werd al enigszins duidelijk in het verslag van de werkgroep die zich boog over rassisme en theologie. God is weliswaar schepper en redder van alle mensen, zo werd gesteld, maar hij staat daarbij aan de zijde van de verdrukten in hun strijd om bevrijding. Heil en bevrijding zijn ondeelbaar, persoonlijk geloof en sociale en politieke actie niet te scheiden. Voor de theologie betekent dat de noodzaak voortdurend te letten op de uitwerking van bijbeluitleg op de si-

Boudewijn Sjollema

tuatie waarin mensen verkeren en te zoeken naar een boodschap in de Schriften die van betekenis is voor de onderdrukten in hun strijd om bevrijding.

In het algemeen kenmerkte de consultatie zich door een harde opstelling. De kritiek die vanuit het Westen werd uitgeoefend op het speciale fonds van het PCR vanwege steun aan verzetsbewegingen die geweld gebruiken, vond nauwelijks weerklank. Racistische praktijken in westerse en derde-wereldlanden, maar ook rassisme door socialistische staten, werd onomwonden aan de kaak gesteld. In de kwestie Zuid-Afrika werden duidelijke keuzen gemaakt. De gastarbeid werd veroordeeld, voorzover buitenlanders minder rechten hebben in het gastland dan de arbeiders van het land zelf. Het PCT werd gevraagd pogingen van buitenlanders om zich te organiseren, financieel te steunen. Vanuit de werkgroep die zich met de kwestie bezighield, kwam ook de steunbetuiging voor de illegalen in de Amsterdamse Dominicuskerk en de andere asielplaatsen, die door een delegatie vanuit de consultatie persoonlijk werd overhandigd.

Door enkele Nederlanders was tijdens de consultatie voortdurend naar een dergelijke verklaring toegewerkt door buitenlandse deelnemers te benaderen. Een poging de slotbijeenkomst van de consultatie in de Dominicuskerk te laten plaatsvinden, liep stuk. Bij de buitenlanders riep deze handwijze soms wat irritatie op. Sommigen meenden onvoldoende op de hoogte te zijn om zich over de kwestie te kunnen uitspreken. Anderen – met name uit de derde wereld – waren bang voor een overheersing van Nederlandse problemen. Wat vreemd was ook de wijze waarop onder anderen Jan van Veen van de hervormde raad voor overheid en samenleving de tegenstellingen binnen de Nederlandse raad van kerken over de illegalen-kwestie aan de orde stelde. Van Veen sprak een soort schuldbelijdenis uit,

die echter tegelijk bedoeld leek om de raad van kerken, die de volgende dag zou vergaderen, onder druk te zetten. Door deze manier van doen kwamen bovendien de vertegenwoordigers van de Molukkers en van de Surinamers nauwelijks aan bod op de Nederlandse avond tijdens de consultatie.

Landrechten

Andere vormen van rassisme die aan de orde kwamen tijdens de consultatie waren de kwestie van de landrechten en nationale veiligheid. Veel groepen die zich onderdrukt voelen, strijden voor een eigen land, terwijl mensen vaak verdreven worden omdat de grond waarop ze woonden belangrijke grondstoffen bevat. Het gaat daarbij vaak om een samenwerking tussen transnationale ondernemingen en rijke toplagen in de landen die hun eigen economische belangen proberen veilig te stellen. De Indianen in Amerika, de zwarten in Zuid-Afrika, de Maori in Nieuw-Zeeland, de Dene-natie in Canada, aboriginals in Australië, er waren vele voorbeelden.

Uit Australië kwam een bericht over betrokkenheid van de Sowjet-Unie bij het bezetten van stukken grond van deze aboriginals, die uranium zouden bevatten. Van Sowjet-zijde werd de bewering sterk bestreden, maar de consultatie besloot toch op een onderzoek naar de kwestie aan te dringen. In het verslag van de desbetreffende werkgroep werd ook de Sowjets-inmenging in Afghanistan veroordeeld, opnieuw ondanks heftig verzet van de Sowjets. Vanuit een andere werkgroep werd erop gewezen dat veel staten verzet tegen racistische wetten en tegen onrecht tegen gaan met een beroep op handhaving van de nationale veiligheid. Dat belang rechtvaardigt dan allerlei onderdrukkende maatregelen tegen hen die zich verzetten.

Vanuit de werkgroep Zuid-Afrika en Namibië kwam het voorstel de Namibische verzetsbeweging SWAPO te steunen en

een multirassiale deputatie te zenden. Israël en het Westen werden veroordeeld om de steun aan Zuid-Afrika bij het opbouwen van een kernwapenarsenaal. De stichting van thuislanden werd verworpen en de houding van thuisland-leiders als Buthelezi duidelijk afgewezen. Ook met betrekking tot Zuid-Afrika werd steun gevraagd voor de verzetsbewegingen. Vertegenwoordigers van het African National Congress toonden zich duidelijk verheugd met die stap.

Pogingen de criteria die gesteld worden bij het toekennen van steun vanuit het speciale fonds van het PCR, aan de orde te stellen, mislukten. Het ging daarbij met name om het gebruik van geweld door groepen die verzet plegen tegen rassisme. Dat geweld kwam tijdens de openbare zittingen van de consultatie nauwelijks aan de orde. Tijdens gesprekken met vertegenwoordigers van verzetsbewegingen werd er wel naar gevraagd. Maar het is typerend voor het zelfbewustzijn dat deze groepen de laatste jaren tonen, dat ze niet in de war raken van kritiek op gebruik van geweld.

ANC-secretaris Alfred Nzo is er een voorbeeld van. Uitgebreid wijst hij op de vijftig jaar geweldloze strijd die niets opleverde en het gerichte geweld dat nu wordt toegepast bij sabotage-daden.

Bij een vraag naar de mogelijkheid ook steun te vragen aan de Wereldraad voor die gewelddadige acties, lacht hij wat meewarig. Daar zijn die blanke in het Westen niet aan toe, zegt hij zo ongeveer. Hij zou slechts hartaanvallen veroorzaken met zo'n verzoek, terwijl het ANC de hulp die het nu krijgt, zo goed kan gebruiken voor onderwijs- en andere projecten.

PCR-directeur Boudewijn Sjollema toonde zich verheugd over de steun die zijn afdeling kennelijk geniet. Tegelijk ziet hij zich geconfronteerd met talrijke aanbevelingen voor nieuwe acties vanuit de Wereldraad. Maar de consultatie zelf maakte al duidelijk dat veel werk door de kerken in eigen land en regio gedaan moet worden, of dat landen elkaar wederzijds moeten steunen en kritiseren. Lang niet alles moet via 'Genève' lopen. De consultatie had twee belangrijke doelstellingen: onderkennen van nieuwe vormen van rassisme en de oorzaken ervan, en het vinden van nieuwe methoden om het te bestrijden.

Woordenbrij

Het eerste is zeker gelukt, al bleef veel kennismaken met het nieuwe rassisme wat oppervlakkig. Nieuwe wegen zijn er echter nauwelijks gevonden. Het werd al duidelijk in de presentatie tijdens de consultaties: een ware woordenbrij in toespraken en commentaren. Iets creatiefs heb ik tijdens de hele week niet kunnen ontdekken. De filmvoorstellingen speelden nauwelijks een rol. Ook in aanbevelingen blijken veel deelnemers vooral heil te verwachten van traditionele methoden: informatie over de problemen zou al veel kunnen verbeteren. Het onderwijs werd een taak toebedacht en ook op de media werd een beroep gedaan meer aandacht te besteden aan rassisme en er objectiever over te berichten. Er lag een waas van matheid over de consultatie die maar af en toe werd doorbroken. Er waren geen echte 'leidslieden' die op een verrassende manier de weg wezen. Het gebrek daaraan kan de Wereldraad opbreken als de talloze nieuwe problemen aangepakt moeten worden.

KUNST

Exposities

Japanse foto's

Foto van Hideki Fujii

Als wij hier, in het westen, de begrippen 'Japan' en 'fotografie' met elkaar in verband brengen, zullen we waarschijnlijk in de eerste plaats aan die onovertreffbare, perfecte camera's denken die de wereldmarkt hebben veroverd. Dat in de Japanse cultuur, die in deze eeuw op zo'n unieke manier vanuit eeuwenoude, rotsvaste tradities geconfronteerd is met de verworvenheden van het westen, fotografie veel meer is dan uitsluitend techniek, perfectie en produktie, bewijst de tentoonstelling 'Japanse fotografie van 1848 tot heden' in de Haagse Pulchri Studio.

Ruim 400 foto's laten zien hoe de fotografie zich ook in dat land ontwikkelde van de eerste statische 'registraties' - vooral portretten natuurlijk - tot een geheel op zich zelf staande vorm van creativiteit en inventiviteit. Bij die achteraf stormachtig te noemen ontwikkeling valt het op hoe veel fotografen toch typisch voortbrengselen van hun eigen cultuur zijn gebleven: een bijzondere stilering, een krachtig ontwikkeld gevoel voor expressie en dramatiek zijn typische stijlkenmerken. Een boeiend overzicht dat naast informatie over de ontwikkeling der fotografie ook veel gave indrukken over Japan en Japanners laat zien. (Lange Voorhout 15, Den Haag; dag. 10-17, zo. 13-17; tot 10 juli)

Kunstenaars langs de Waal

Vier kunstenaars die langs of bij de rivier De Waal wonen en zich regelmatig door het fraaie rivierenlandschap aldaar laten inspireren, hebben samen een thema-tentoonstelling in het Streekmuseum 'De Groote Sociëteit' in Tiel. De in Hellouw wonende architect/schilder Alberto Taboada laat wazige, in tere grijzen opgezette impressies van rivier en horizon zien, zeer stemmige en ruimtelijke composities. Gerry van der Velden uit Buren toont een aantal plastieken die vooral op de in het Waalgebied zo talrijk aanwezige knotwilgen zijn geïnspireerd. Het zijn krachtige vormen, tot de strakke essentie teruggebracht. De graficus Willem den Ouden uit Varik laat een indrukwekkende reeks etsen zien, waarin 'Lucht en water', een boeiende rol spelen. In hypergevoelige arceringen, nerveuze, gespannen krasjes of soms woeste uithalen registreert Den Ouden het spel van wolken, openheid en licht. Ook doordat hij vaak buiten, in het landschap met de etsnaald op de plaat tekent is dit werk zeer direct en indringend. De vierde exposant is de componist Alex Manassen uit Tiel, die een muziekstuk getiteld 'De Waal' schreef. Het stuk is op de

tentoonstelling via een cassette-recorder te beluisteren, terwijl in het museum afdraken van de partituur, met tekeningen van Willem den Ouden, verkrijgbaar zijn. (Plein 48, Tiel; tot 30 juni; ma. 10-12, 2-5 uur, wo. t/m za. 2-5, do. 7-9 uur)

Poëtische etsen van Chagall

Kunsthandel Borzo in 's Hertogenbosch presenteert ook al een grafiektentoonstelling, ditmaal van een collectie etsen door de Franse Rus Marc Chagall. Kort nadat Chagall zich - in 1923 - in Parijs vestigde, kwam hij in contact met Ambroise Vollard, de befaamde kunsthandelaar en uitgever. Vollard bewonderde Chagall's etskunst, en nodigde de kunstenaar uit om een aantal fraaie uitgaven met hem te maken. Zo ontstond een serie etsen bij 'Les âmes mortes' van Gogol, voltooid in 1927, en een serie van honderd etsen als illustratie voor de wereldbekende 'Fables' van Jean de la Fontaine. Aan deze laatste reeks werkte Chagall van '27 tot '30. Door de dood van Vollard en door de tweede wereldoorlog werd de uitgave van tekst en etswerk pas in 1957 een feit. De zeer poëtische etsen die Chagall bij de fabels maakte, zijn nu allemaal bij Borzo tentoongesteld, maar kunnen los gekocht worden. Het zijn stuk voor stuk fraaie drukken, gedrukt op papier Vélin de Rives (formaat 39 x 30 cm), en door Chagall met de hand ingekleurd. Zeer bijzondere prenten dus, die als serie boeiend zijn om te zien, maar ook afzonderlijk alle specifieke kanten van Chagall's fantasie en kunstenaarschap tonen. (Verwerstraat 21, 's-Hertogenbosch; ma. 13-18, di. t/m vr. 8-18, za. 9-17)

J. J.

muziek

Bach blijft verbazen

Gustav Leonhardt

Toen in 1971 bekend werd dat Gustav Leonhardt en Nikolaus Harnoncourt van plan waren alle cantates van Joh. Seb. Bach op de grammofoonplaat vast te leggen, vroeg men zich af aan welk omvangrijk werk zij zich zouden zetten. De platenmaatschappij sprak al van het 'grootste platenproject in de geschiedenis.' Ondertussen verstrijkt de tijd en thans is men met de verschijning van het 25-ste deel op de helft gekomen. Dit deel bevat de cantates 99, 100, 101 en 102 (men volgt de Bach Werke Verzeichnis van Schmieder, waarin geen enkele chronologie zit, noch een ordening naar het kerkelijke jaar). Cantate 99 en 100 dragen als titel 'Was Gott tut, das ist wohlgetan', wat in de 100ste cantate feestelijk wordt onderstreept met hoorns en slagwerk. Hier is geen uitwijding meer nodig over de schoonheid van deze muziekwerken. Bachs genialiteit en ongekend scheppingsvermogen verbazen

steeds weer, welke cantate je ook beluistert. Nooit is er sprake van routine, nergens ontmoet je cliché's, het is één voortgaande stroom muziek; een onovertroffen muzikale getuigenis. Dat leidt weleens tot een vergissing. Velen benaderen Bach zo devoot, dat het erop gaat lijken dat deze cantates heilig zijn. Men wijst dan ook de interpretaties van Leonhardt en Harnoncourt van de hand. Moderne nieuwlichterij waarin men Bach niet meer herkent.

Toch kan men Bach alleen met muzikale maatstaven beoordelen en op dat gebied hebben Leonhardt en Harnoncourt een groot werk verricht. Zij gaan uit van de muzikale omstandigheden waarin Bach leefde, met kennis van de barokmuziek en de typische stijlkenmerken daarvan. Verder voegen zij zich naar de beperking waar Bach mee te maken had, namelijk het verbod om vrouwen actief te laten meewerken aan de godsdiensttoefening. Vandaar de jongensstemmen voor de sopraansolo's en de countertenor voor de altsolo's, terwijl voor de hoge koorstemmen het knapenkoor meewerkt. Een grondige studie werd verricht naar het beschikbare instrumentarium, wat leidde tot het gebruik van zogenaamde authentieke barokinstrumenten. Dat wil overigens niet zeggen dat een uitvoering van deze cantates met andere middelen minder authentiek is en niet voldoet aan de ware Bach-opvatting. Gelukkig niet, en Harnoncourt stelt dat ook duidelijk: 'Bij dit grammofoonplatenproject gaat het om een consequente toepassing van onze opvattingen, maar bij andere gelegenheden zal het er helemaal niet toe doen. Zonder het geringste verlies van muzikale kwaliteit kan men eveneens overtuigende Bach-uitvoeringen krijgen met vrouwelijke solo-stemmen, gemengde koren en moderne instrumenten. Als men maar inzicht heeft in de typische eigenschappen van de barokmuziek.' Opvallend daarbij is de verhouding tussen woord en muziek en de articulatie van de solo-stemmen, zowel instrumentaal als vocaal. De opnamen van Leonhardt en Harnoncourt zijn wat dit betreft het beste wat er bestaat.

A.v.E.

Das Kantatenwerk - Folge 25, Telefunken - Das Alte Werk

EEN PAGINA VAN:
Jan Juffermans,
Aad van Emmerik,
Wim Hazen,
Elzeline van Amerongen

KAAP DE GOEDE HOOP

voor Breyten Breytenbach

Op de jaarmarkt in Zuid-Afrika
Stelden de blanke racisten
Een zwart echtpaar tentoon

Ze joegen hen op in bomen te klimmen
En te huilen
Als viervoeters te kruipen
En te grazen

Er is nog veel dat ik doen kan
Zegt hierop mijn vriend-dichter

Of ik trek mijn blanke huid uit
En hang die aan een spijker
Of

Vasko Popa

Uit: Schrijvers tegen apartheid
Uitgeverij Horus, f 17,50

FILM

De vrouw met de vilten hoed

Catherine Deneuve

De verhalen van Jorge Luis Borges kenmerken zich (vaak) door hun ingenieuze labyrint-achtige structuur. Zijn stempel op de films 'Invasion' (1968) en 'Les autres' (1974) van zijn landgenoot Hugo Santiago was heel duidelijk voelbaar en zichtbaar. Langzaam maar zeker vormden de aanvankelijk los van elkaar staande puzzelstukjes een verrassend helder en logisch geheel. Nu heeft Santiago, een in Parijs wonende en werkende Argentijnse filmregisseur, het eens geprobeerd zonder de hulp van de grote meester. Het scenario van 'Ecoute voir...' (De vrouw met de vilten hoed), dat hij zelf heeft bedacht zit óók als een labyrint in elkaar, met dát verschil dat hij het zó ingewikkeld heeft geconstrueerd dat hij er zelf niet eens meer uit kon komen.

Na heel wat denkwerk achteraf - en dan nóg zijn enkele scènes onverklaarbaar - blijkt het eigenlijk om een heel simpel gegeven te gaan. Het bekende liedje: Een man heeft in zijn laboratorium een (geluids)wapen uitgevonden, waarmee hij de hele mensheid naar zijn hand kan zetten. Uiteraard loeren heel wat louche groeperingen op deze super-uitvinding. Zij - een enge sekte en een kolonel uit Saigon - gaan over lijken om dit almachtsmiddel in handen te krijgen. Zoals ik al zei: Niets nieuws dus. Even dacht ik nog grinnikend dat deze film een geestige persiflage wilde zijn op het aloude succes-detective-recept à la Humphrey Bogart (de hoofd-

rolspeelster kleedt en gedraagt zich in zijn stijl) en even dacht ik met een satire op het science-fiction-genre te maken te hebben (toen de detectiveachteloos een laserstraal kapot schoot), maar beide invalshoeken werden nèt te inconsequent uitgewerkt om als uitgangspunt te beschouwen. 'Ecoute voir...' is van alles nèt niets. Het is mijns inziens gewoon warrige, zogenaamd diepzinnige (stikvol symbolen) interessantedoenerij. Te lang te onbegrijpelijk en tot het eind toe gewoon onlogisch. Wel heel beeldschoon van camerawerk (Ricardo Aronovich) en in de hoofdrol Catherine Deneuve, die behalve alsmaar mooier ook steeds sterker wordt als persoonlijkheid op het witte doek. Het is werkelijk kostelijk te zien hoe zij vier mannelijke aanvallers te lijf gaat met een enkele karateslag en toch haar prachtige kapsel zo houdt alsof zij net van de kapper komt. Met wat achteloze drukken op wat knopjes weet zij ook zomaar ineens de ingewikkelde apparatuur van haar onbetrouwbare opdrachtgever (Sammy Frey) te decoderen en te doorzien. Fantastisch en nog bi-seksueel ook! (Da's hedentendage ook een leuk gegeven). Toch een persiflage? Achteraf beschouwd misschien wel, maar dan met zóveel dubbele (zeer artistieke) bodems dat het een labyrint werd waar je echt in verdwaalde.

E.v.A.

In't kort

• Van 30 juni t/m 29 augustus wordt in het Letterkundig Museum (Juffrouw Idastraat 11, Den Haag) een tentoonstelling gehouden over de dichter **Hans Andreus**. Andreus behoorde tot de beweging van Vijftigers, een groep van experimentele dichters die in de jaren vijftig wilde afrekenen met de traditionele poëzie. De veelzijdigheid van zijn talent wordt op deze expositie zichtbaar gemaakt d.m.v. foto's, handschriften, brieven, publikaties en andere documenten. Geopend van ma. t/m vr. van 13-17.00 uur. Toegang gratis.

• De tentoonstelling **Beelden uit het heelal** in het Arnhemse Gemeentemuseum omvat foto-vergrotingen van waarnemingen uit de bemande en onbemande ruimtevaart. Er zijn beelden te zien van de verkenningen van de maan en fascinerende opnamen van de 'volle aarde' en de 'opkomende aarde', gemaakt tijdens de Apollo-reizen. Ook worden beelden getoond, die ruimtesondes overseinden van de planeten Mars, Venus, Mercurius, Jupiter en Saturnus. Dagelijks worden ook video- en filmvoorstellingen gegeven. Ten behoeve van buitenlandse bezoekers is de tentoonstelling tweetalig: in het Engels en het Nederlands. Het museum is dagelijks geopend van 10-17.00 uur; zondags van 11-17.00 uur. Toegang gratis. t/m 31 augustus.

• T/m 31 augustus wordt in slot Zeist een tentoonstelling gehouden onder de titel: **'De verzamelwoede van ...'** Het zijn altijd vooral de meest vermogenden geweest die de prachtigste verzamelingen bijeenbrachten. Daarbij werd misbruik van macht soms niet geschuwd. De Zweedse koningin Christina was in haar tijd (de 17e eeuw) berucht aan de Europese hoven vanwege haar